



Det tibetanske folket har det ikke lett; det er knapt noen som har det verre. Afghanerne er iferd med å få igjen sin egen grunn, bare for å sammenligne med noe som har fanget oppmerksomheten til Vesten langt mer enn det som er blitt Tibet tildel. Det er allerede mange år siden National Geographic gikk over til å skrive om alle tibetanske navn på kartet til kinesisk. Kinesere flytter inn i Tibet i så store mender at tibetanerne er iferd med å bli en minoritet i sitt eget land. Verden løfter ikke en finger. Allerede for 30 år siden tvangsdepoterte kineserne tibetanske barn til Kina for å ny-ideologisere dem der, da de fant ut det ikke nyttet i hjemlandet.

Det er niende gangen min i Nepal; for det meste har jeg oppholdt meg tett inntil Tibets grense, og jeg har truffet adskillige grense-kryssere i den tiden. En av dem var en 18-åring i kinesisk arbeidsuniform. Han beskrev en landsby omgjort til tvangsarbeidsleir. De som ikke ville arbeide hardt nok, fikk fingrene slått med jernstenger. Ble rømlinger tatt på grensen, fikk de skåret skinnlapper av ryggen og salt strødd i! Det høres ut som Asbjørnsen & Moe, men jeg fikk det bekreftet fra uavhengig hold. Så hardhendte metoder blir ikke brukt lenger - etter firerbandens avgang, men utslettelsen av nasjonen og kulturen fortsetter. Vesten tier. -Det er om å gjøre å vinne en flik av det enorme kinesiske markedet, må vite. Et slikt forhold har ikke gjort seg gjeldende i Afghanistan.

For alvor kan en snakke om "skrift i grus" her: for aldri har vel en invasjonshær etterlatt en materiell kultur i grus mer enn kineserne gjorde fra 1959 av, -samtidig som det knapt finnes noe bedre eksempel på et folks immaterielle kulturseighet! De tibetanske skrifttavlene langs stiene er pulverisert, mens skriftens innhold idag spres over hele verden!

Da Jokhang-tempelet i Lhasa ble gjenåpnet for noen år siden, fikk kinerne et sjokk: Ikke bare de eldre tibetanerne strømmet til, men også ungdom og barn ville inn og knytte seg til den fremste manifestasjonen av deres foreldres kulturidenti-

tet! For makthaverne var det uforståelig: De var jo offer for sin egen, enkle propaganda: At det store flertallet av tibetanere hadde levd som elendige slaver under et terroriserende prestevelde. Jeg møter tibetanere med opprinnelse i den slavemajoriteten hver dag, og de kan fortelle om noe annet. Slaveriet -og hungersnøden- oppsto idet kineserne kom.

Hvordan ville du som nor-kvinne/mann holdt ut et slikt tap? Tenk tilbake på 1940-45, dere som er gamle nok: Det er jo bare som en "hold-pusten-øvelse" i sammenligning. Jo, de holder ut, for de er ikke europeere, amerikanere, kinesere - de er tibetanere: Det folket som 4-5000 meter over havet, med titalls mil mellom hver bosetting, stort sett boende i det vi i Norge ville kalle ørken, presterte å skape og gjennom tusen år vedlikeholde en avansert høykultur, med tre ulike skriftspråk - alt ettersom hva saken gjaldt, med det største innslag av filosofer, diktere og billedkunstnere i forhold til folketallet noen nasjon har kunnet oppvise. Et folk som -etter utvikling av sin egen, merkelige form for buddhisme for tusen år siden, har vært totalt ferdige i forhold til sine naboer -men som av og til har slåss seg imellom -særlig over filosofiske meningsforskjeller! Temperamentsfulle har tibetanerne alltid vært. Hvilke andre ville finne på å gjennomføre filosofiske diskusjoner ikke bare med hodet, men med kroppen i geberder som var det en jiu-jitsu-kamp?



Intet folk har kunnet tilby sine medlemmer så mange ulike veier til frigjøring og dypere mening, fra selvforglemmende sosial aktivitet til det å setté seg inne i et fjell fra tjue-årsalderen og resten av livet. Samtidig har knapt noe folk utviklet slike evner til utspekulert handel og innspekulert diplomati som tibetanerne. Jeg vil aldri holde opp å undres over mangfoldet i dette folket -ja, i det enkelte individet i dette folket, med det resultatet at det er omtrent umulig å få dem til å bukke under for press utenfra eller manglende ressurser. Tibetanerne er en slags høysiviliserte eskimoer i verden.


En lama jeg kjenner godt (for han er min rituelle sønn siden 1973) spenner over "fem ulike personligheter" -fra geniet i pokerspill til den filosofiske debattanten og derfra til den opphøyde religiøse helgenskikkelsen, det også ventes av han, som en gjenfødt bodhisattva med hele det tibetanske folkets historie representert i sin egen skikkelse. Han er trent slik, fra barnsben av, for å kunne representere alle avskygninger av tibetansk samfunnsliv. Ingen føler seg fremmed ovenfor ham -det er alltid én side å ta av. Jeg har sett ham reparere en vannledning, til over knærne i gjørme i kaldt øsregn. Sett ham ta seg mildt av naboens balstyrige snørrunges foreldrene var i fjellet for å hente yak,- leke-slåss med min norske sønn til begge ramlet ned i en busk, med lamakjolen spjæret til traser, og jeg har sett ham høytidelig antrukket til hest, alvorlig i spissen for en lur-spillende prosesjon for samtidig både å styrke jordens gro-krefter og formane om all materies forgjengelighet.

Nettopp snakket jeg med en fransk kvinne som hadde kjørt truck fra Shigatse til Lhasa, og sittet ved siden av den kinesiske sjåføren. Idet de passerte noen tibetanske kvinner som arbeidet på et jorde, bøyde hun seg mot i hilsen og sa: "tashi de-leh!" Hun ble ikke lite forskrekket idet kineseren puffet til henne, etterlignet et maskingevær med fingrene, siktet mot kvinnene og sa: "ta,ta,ta,ta." Litt senere holdt han kurs farlig nær et tibetansk barn som lekte på veien. Franskkvinnen ropte til han, grep rattet og vred det over. Han bare lo, og gjorde igjen maskingevær-tegnet, denne gang mot barnet.

En sveitser som nettopp har reist gjennom hele Tibet, støtter denne framstillingen. Kineserne og tibetanerne hater hverandre, og det er blitt verre og verre. Kinesere flest tror jo stadig at de er jordens elitefolk, og de avskyr å bli beordret til det barbariske Tibet. De mer utdannede og intelligente greier å unngå det. De som kommer til Tibet, er de som har minst evne og trening til å forstå en fremmed kultur. Propagandaen forteller dem at de skal bidra til frigjørelsen av et nedslavet folk, og så møter de bare hat. Hele tilværelsen er forferdelig, og så tar de igjen på tibetanerne. ...."Etter det jeg har sett, legger han til, tror jeg at av alle historiens okkupasjons-hærer, er den kinesiske den verste."



Tibetanernes frigjøringsstro - som er et hunderårsprospekt, -holder seg, tvert imot alle rimelige odds, og faktisk tror jeg at de vil greie det. I allefall - om noen skulle greie det, må det være tibetanerne, verdensmestre i strategien "mangefold gir styrke", "improvisasjonsevne gir usårbarhet", og i det buddhistiske, framfor noe: "Det er i tingenes natur å endre karakter, det gjelder også fiender!"

 (Tse [ring]  
Dor [dzje])



## OGSÅ DYR KAN TENKE

I vår kultur er det blitt veldig forkusert på mennesket, som midtpunkt i skaperverket, som de eneste vesen som har evnen til å lære og forstå, og de vesen som har den naturlige rett til å undertrykke og herske over alt annet liv. Men er så mennesket så spesielt og hyperintelligent i forhold til andre dyr? Flere av Ringens forfattere har vært inne på den fundamentale forskjellen i vestens og østens tankegang. Dagens miljøproblemer o.s.v. har rot i vestlig tankegang, som setter mennesket i sentrum. Jeg tror nettopp dette at vi i vår kultur setter mennesket som skaperverkets mest geniale resultat, eller som evolusjonens mest smarte trekk, resulterer i at vi mister mye av forståelsen av andre organismers "intellekt."